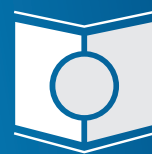

הדף היומי בהלכה

נדונים מרכזיים הנלמדים בחודש במסגרת הדף היומי בהלכה

Dirshu
דרשו ד' ועוזו
קרן עולמית לחינוך
ועידוד לימוד התורה

גליון מס' 41 חודש שבט תשע"ז

החומר הנלמד בחודש שבט: סימן קצ"ז, עד סימן ר"ג סעיף ח'

החודש הזה לכם...

חמישה עשר בשבט וברכת הנהנין

בחודש זה יציין כלל ישראל את ראש השנה לאילנות. מגשים מעוטרים עמוסי פירות יפארו את שולחנותיהם של צדיקי הדור, מכירות מיוחדות תתקיימנה בכל עיר ועיר, פירות מיוחדים יובאו מהסוואנה האפריקאית ומיערות הגשם הטרופיים, פיצוחים למכביר יועמסו בשקיקים מרשרשים, וילדי חמד עטורי פאות יהדוסו בחדווה ברגליהם, בדרכם מתלמודי התורה לבתיהם כשבידיהם פעקלאך מרשימים ומלאים זרעונים ושבבי פירות מיובשים.

וכמו בכל שנה, גם השנה, יתחילו הדיונים הקבועים: מה קודם למה, פרי משבעת המינים או פרי שהוא חביב? האם יש לברך על ריבת האתרוגים שמכילה יותר סוכר מפרי ברכת 'שהכל' או 'בורא פרי העץ'? ומה לגבי ברכת שהחיינו על פירות מיובשים שנקטפו מהעץ לפני כמה וכמה אביבים?

עד מתי? עד מתי נמשיך לגשש את דרכנו בהלכות ברכות כסומא בארובה? האם לא הגיע הזמן שנצטרף לאותם יחידים סגולה שכבר למדו הדק היטב את הלכות הברכות והידע שלהם מאפשר להם לא רק לברך לפי הסדר הנכון, אלא גם להבין כיצד הם נוהגים ולפי אלו שיטות מבין הפוסקים הוכרעה ההלכה?

דבר ידוע הוא שהלכות ברכות כוללות בתוכן הרבה מאוד פרטים, אבל כבר הוכח שוב ושוב שהלומדים במסגרת 'הדף היומי בהלכה' צועדים הם בדרך בטוחה, המאפשרת להם ללמוד בקצב אחיד ובטוח ולצבור ידע עצום בהלכות הנחוצות לכל יהודי בחיי היומיום. לא בכדי סמכו כל גדולי ישראל את ידיהם על התוכנית הזאת, התוצאות שלה מדברות בעד עצמן, ורבות הלומדים כבר שולטים בהלכות תפילה, דברים הנוהגים בסעודה, תפילין, ציצית, קדיש וקדושה, ובכל ההלכות שנלמדו מאז תחילת המחזור השני ועד כה.

זה הזמן להצטרף למהפכה, זה הזמן לעלות אל הרכבת המתקדמת בקצב מהיר לעבר היעד הנכסף - סיום ששת חלקי המשנה ברורה. ואם לא עכשיו, אימתי?

יהי רצון שנזכה
ללמוד וללמד, לשמור ולעשות
העורך

דין תורה בין בעל מסעדה יוקרתית ועובר אורח שקנה כוס מים

הרב ישראל ליוש

מסעדה יוקרתית ועובר אורח צמא שקנה אצלו כוס מים, האחרון טען כי בצמאונו הרב קנה במסעדה כוס מים קרים, וכאשר בא לשלם, השית עליו בעל המסעדה סכום כסף לא מבוטל עבור כוס המים, 'מדוע שאשלם על כוס מים מחיר כה מופרז?' טען הקונה. ואילו בעל המסעדה טען לעומתו: 'חנותי איננה קיוסק פשוט בו אתה משלם על כוס המים בלבד, זאת הרי מסעדה יוקרתית! התשלום הוא גם עבור המקום הנאה, הכיסאות הנוחים וההגשה המכובדת.'

שמע הרב את טענותיהם ברוב קשב, ופסק כי בעל המסעדה צודק, והקונה חייב לשלם לו את מלוא הסכום הנדרש. ובזאת הוסיף הג"ר שמואל סלנט זצ"ל כי עתה הוא מבין את תקנת חז"ל לברך ברכת 'שהכל נהיה בדברו' דווקא על השותה מים לצמא, שהרי לכאורה נעייין: מדוע לא הזכירו בתקנת ברכה זו אף שאר מאכלים על שאר המאכלים? אלא, אומר רבי שמואל, יכול אדם לחשוב בלבו: 'וכי מה אני כבר שותה? כוס מים פשוטים! דווקא אז, כאשר אנו נהנים מהדבר הכי פשוט לכאורה, נכריז בקול גדול 'שהכל נהיה בדברו', הכל כולל הכל נהיה בדברו, אנחנו מודים כאן לא רק על המים, אלא אף על היכולת להחזיק בידנו את כוס השתיה. הכרזתנו היא אינה רק על הרוויה צמאוננו, אלא אף על הפלא הגדול בכל מערכת העיכול הענפה הפועלת בקרבנו. בברכה זו אנחנו מכירים שוב ושוב בעובדה כי הכל במאמרו והכל בכוחו, ואין שום בריה עלי אדמות שתנקוף אצבע למטה בלא רצונו יתברך מלמעלה.

בחודש זה נסיים בעז"ה"ת הלכות ברכת המזון, ונתחיל בלימוד הלכות ברכת הפירות. הבדל מהותי ישנו בין הברכות הללו, והגמרא במסכת ברכות מעירה את תשומת לבנו להבדל זה: את ברכת המזון מברך אדם כשהוא שבע, ואילו ברכת הפירות ושאר ברכות שלפני האכילה, הוא מברך כשהוא רעב. וקל וחומר הוא, אם כשהוא שבע מברך, כשהוא רעב לא כל שכן.

הגאון רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק זצ"ל בספרו משך חכמה עה"ת (פ' עקב) מבאר שאמנם אם אנו דנים את הברכות כגמול על טובו יתברך, קל וחומר הוא, שהרי אם כשהוא שבע וכבר אינו מרגיש בחסרון האוכל, חייב הוא להודות לנותן לחם לכל בשר, אם כן כשהוא רעב ומרגיש יותר בחסרון האוכל, ובמתנת הקל הזן את הכל, ק"ו שצריך להודות לו. אך, אומר המשך חכמה, לא 'הודאה על גמולו הטוב' בלבד הוא ענין הברכות, אלא יש לתורה כוונה נוספת בציוי ברכת המזון שלאחריה, כי טבע נפשו של אדם שכשהוא שבע וכרסו מלא, עלול הוא לבעוט חלילה בחסדו יתברך ולשכוח כי הוא הנותן לו כח לעשות חיל, לכן עיקר ציווי התורה בברכות, היא הברכה שלאחר המזון, כי תיכף אחר שירגיש את תחושת השובע, יזכיר שם אלוקים בתודה ויברכהו, ועי"ז יזכור תמיד כי הוא הזן והוא המפרנס, ואותו אנו מצווים לעבוד בכל כוחנו לבלתי יסור לבבנו מדרכיו.

דין תורה מעניין נקרה לפתחו של רבה של ירושלים הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל. המתדיינים היו בעל

בכל מקום ובכל זמן

קו השיעורים של 'דרשו'

077-261-3337

לשמיעת שיעורי הדף היומי בהלכה הקישו 3
משך שיעור יומי כ-5 דקות

מצטרפים ללימוד
'הדף היומי בהלכה'

קנין תורה: בבא בתרא מדף י"ז, עד דף מ"ו
קנין משניות: מסכת אהלות פרק י"ב משנה ד', עד פרק ט"ו משנה ג'
דף היומי בהלכה: סימן קצ"ז, עד סימן ר"ג סעיף ח'
מוסר: 'אהבת חסד' חלק ב' פרק כ"ד 'וכמה יש', עד חלק ג' פרק ו' 'ועיקר מצוה'
המבחינים יתקיימו בעז"ה ביום שישי י"ב באדר, ערש"ק פרשת תצוה, במקדי הבחינה של 'דרשו'.
מבחי' הדף היומי בהלכה: ניתן יהיה לערוך גם ביום רביעי י"ב באדר, במקדי 'דרשו' בכלל.

לומדים
החודש

הסוגיא המרכזית

נידונים מרכזיים הנלמדים
ב'דף היומי בהלכה' החדש*

המצטרף לזימון על ידי אכילת פרי, האם מצטרף רק כשאכל הפרי בישיבה? השותה תה או קפה או שאר משקים ממותקים, האם מצטרף לזימון עשרה, ומה הדין במי סודה? האם אלו שאינם שומרי מצוות בזמנינו, מצטרפים לזימון? במה הוכיח הגר"א, מומר אחד שלא רצה לזמן בגלל שהוא מומר? האם בני הבית מברכים לאביהם בברכת המזון 'ברכת האורח', ולמי יברכו בני ישיבה באוכלם בישיבה? מיץ ענבים 'מפוסטר' האם מברכים עליו 'בורא פרי הגפן'?

המצטרף לזימון על ידי אכילת פרי, האם מצטרף רק כשאכל הפרי בישיבה?

שנים שאכלו כאחד וסיימו סעודתם, ובא שלישי לאכול אתם, כל עוד אינם שבעים ויכולים לאכול, הרי השלישי מצטרף אתם ומצוה לתת לו לאכול אתם כדי שיצטרף עמם לזימון, כך פסק השו"ע בהלכות זימון (ס' קצט סעיף א).

וכתב המש"ב (ס' ב) צורף זה אף על ידי דברים הממשיכים את הלב, היינו דברים שנותנים לקינוח הסעודה כגון פירות וכמהין ופטירות, ואפילו יכולים לאכול קצת מהם, נחשב כאילו לא גמרו את סעודתם עדיין.

אמנם לגבי המצטרף לזימון, הביא בשו"ע (סעיף ג) שלגבי אחד המצטרף לזימון עשרה, ודאי שיכול להצטרף גם באכילת פירות וכדו', אבל שלישי המצטרף לשניים לזימון שלשה, יש דעות האם יכול להצטרף בכזית פירות וכדו' או דוקא בכזית פת, וכתב המש"ב (ס' קכב) שכיום המנהג שאם לא רצה השלישי לאכול פת, נותנים לו לכתחילה לאכול או לשתות איזה דבר [בשיעור המחייב ברכה אחרונה].

והמצטרף לאחרים לחיוב זימון, אינו נחשב שמצטרף עמם אלא אם קבע אתם היינו שאכל בשלחן שיושבים בו השנים, כמו שכתב בשו"ע (ס' קצט סעיף ב), והביא המש"ב (ס' קצט סעיף ג).

וכל זה כשמצטרף באכילת פת שכל קביעותה הוא בישיבה, אבל כשמצטרף לזימון על ידי אכילת פרי, כתב החזו"א (א"ח ס' ל ס"ק י) שכיון שבאכילת פרי אין שייך קביעות על ידי שמיסב, לכן אין חיסרון בכך שאינו מיסב, ורק בפת שייך הסיבה אם אינו מיסב אינו מצטרף. וכן דעת הגר"י פ"ש (זימון כהלכתו עמ' א) שהאוכל פרי אינו צריך לישב, ויכול להצטרף אף בעמידה. אמנם בשו"ע הרב (ב"ב) מפורש שמצטרף [בשתית רביעית משקה ובאכילת כזית ירק] רק כשיושב עמהם בשלחן אחד.

השותה תה או קפה או שאר משקים ממותקים, האם מצטרף לזימון עשרה, ומה הדין במי סודה?

תשעה שאכלו פת ואחד אכל כזית ירק מצטרפים לזימון עשרה, ואפילו לא שתה אלא כוס אחד שיש בו רביעית מכל משקה, חוץ מן המים, מצטרף עמהם, כך פסק השו"ע (ס' קצט סעיף ב).

חיים במקומות שיש שומרי תורה ומצוות, כיון שהם יודעים שיש תורה, מוכח שבהפקיקא ניחא להו, ואינם מצטרפים לא לזימון בשלושה ולא לזימון בעשרה. ובשו"ת פני מבין (א"ח ס' ט) כתב שכיון שמחללים שבת בפרהסיא טוב לנו אם נתרחק מהם, ואינם מצטרפים לזימון. ובשו"ת באר משה (ח"ה ס' צד) כתב שהיה נוהג שכשיש עשרה רק בצירוף מחללי שבת, לדלג בזימון על תיבת 'אלוקינו'.

ודעת הגר"ש"ז אויערבך והגר"ח"פ שיינברג (זאת הברכה עמ' 132) שאם הם בגדר תינוקות שנשבו מזמנים עמהם, אבל אין ראוי לכבדם שיהיו הם המזמנים. ומכל מקום דעת הגר"ח"פ שיינברג (חידושי בתרא), שאין בזה הכרעה גמורה להקל, ואם אפשר, עדיף מתחילה למנוע את המצב, כגון על ידי שלא יטול ידיו וכדו'. וראה עוד שהארכנו במוספים וביאורים בס' תקיב ס"ק ב', בדבר מחללי שבת בזמנינו האם דינם כדון מומרים, או כדון תינוקות שנשבו.

במה הוכיח הגר"א, מומר אחד שלא רצה לזמן בגלל שהוא מומר?

על מה שכתב השו"ע (ס' קצט סעיף ג) שמצטרפים לזימון בזמן הזה עם הארץ גמור, וכבר הביא במש"ב (ס' ק ג) שמי שהוא רשע ועושה עבירות בפרהסיא אין מצטרפים אותו, כל זה כתב הביה"ל (ד"ה מזמנינו עליו בזמן הזה) הוא רק לענין שאין אנו מצטרפים אותו לחיוב שלשה או עשרה, אבל בודאי שהוא עצמו מחויב בזימון ככל ישראל, באופן שיש שלשה או עשרה בלעדיו, שמחוייב להצטרף עמהם לזימון, וכי מי שאכל שום וריחו נודף, יחזור ויאכל שום? וכמו שכתב הרמב"ם בתשובה (אגרת הרמב"ם מאמר קידוש השם (ד"ה והמין הרביעי)).

וכמו כן הובא בכתר ראש (בסוף, אות ה) שהיה מומר שלא רצה לברך על הי"ש באומרו שללאו הכי מומר הוא, ואמר לו הגר"א: שוטה וכסיל, בזה שהנך מומר לא פטרת את עצמך משום פרטי דקדוק מצוה קטנה, והרי אתה כישראל גמור, ומה שהרשעת וחטאת תקבל עונשים הראויים לך, והכפירה לא יועיל לך, ואף כשתכפור הכל תענש כמה וכמה עד שתצטרף ותשאיר ישראל.

האם בני הבית מברכים לאביהם בברכת המזון 'ברכת האורח', ולמי יברכו בני ישיבה באוכלם בישיבה?

בגמרא בברכות (מו, א) הובאה 'ברכת האורח' שיש לברך את בעל הבית בברכת המזון, והביאה בשו"ע (ס' רא סעיף א), וכתב שלכך נותנים לאורח לברך את ברכת המזון

והטעם שהשותה מים אינו מצטרף, כתב המש"ב (ס' י) כיון שמים לא מזינים ואינם חשובים להצטרף ואפילו אם הוא צמא ורוצה לשתות, והביא המש"ב שהמג"א חולק שמים כן מצטרפים שכל שתייה בכלל אכילה, והסיק שבבגדי ישע ובמגן גיבורים הסיכמו למחבר וכן מצדד בספר חמד משה.

והשותה תה עם סוכר, דעת הגר"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"א ס' כב) שאינו מצטרף לזימון, ובשו"ת אור לציון (ח"ב פמ"ו תשובה לב) הוסיף, שכל משקה שעיקרו הוא מים, וכגון, תה, קפה, ושאר משקים ממותקים, דינם כמים לענין זה, והשותה אותם אינו מצטרף לזימון. ורק כשותה מיץ פירות טבעי מצטרף לזימון. מאידך, בשו"ת מהר"ץ (דושינסקי, ס' כא) כתב, שתה וקפה כיון שנתבשלו עם עשבים ויש במים טעם העשבים או הקפה, נחשב כאילו אוכל את העשבים או את הקפה, והרי הם מזינים ומצטרף לזימון.

והשותה משקה לימונדה, כתב הערוך השלחן (ה"ה) שנראה שמצטרף לזימון, הואיל ויש בו קצת חשיבות. ובשו"ת מהרש"ג (ח"ב ס' קפ אות ג) כתב שאף אם נודה לדבריו במשקה לימונדה, מ"מ מי סודה כיון שאינם מזינים יותר ממים, השותה אותם אינו מצטרף לזימון.

אכן, אף לדעת המג"א שבשתית מים מצטרפים לזימון, מכל מקום השותה מים רק על מנת להצטרף לברכת המזון, כתב הביה"ל לקמן (ס' יד ס"ד ד"ה השותה) שבאופן זה אינו מצטרף לברכת המזון, שכיון שאין לו הנאה מהמים אין חיוב לברך עליהם, וממילא אף אינו מצטרף לזימון.

האם אנשים שאינם שומרי מצוות בזמנינו, מצטרפים לזימון?

עם הארץ גמור, מזמנים עליו בזמן הזה, כך פסק השו"ע (ס' קצט סעיף ג).

ובטעם הדבר הביא במש"ב (ס' ב) שאם נפרוש מהם לגמרי, הרי שגם הם היו פורשים מן הציבור לגמרי. והוסיף המש"ב, שאם אינו מקיים מצוות התורה בדבר המפורסם בכל ישראל, כגון שאינו קורא קריאת שמע שחרית וערבית, יש אומרים שאף על פי כן מזמנים עליו, והביא שדעת המג"א שאין מזמנים עליו, שבזה כיון שכל ישראל קוראים קריאת שמע, לא חוששים לקלקול בדבר שכל ישראל עושים ויחידים אינם עושים, וכל שכן מי שהוא רשע ועושה עבירות בפרהסיא, אין מזמנים עליו.

אכן, לגבי צירוף אנשים שאינם שומרי תורה ומצוות בזמנינו, כתב בשו"ת בצל החכמה (ח"ה ס' עח) שאם הם

* הנושאים המובאים במדור זה מקורם במ"ב מהדורת דרשו בסימנים אלו, ולהלכה למעשה יש לעיין במקורות.

בסוף סימן ר"ב כתב בהג"ה: "ואם אינו יודע מה הוא, מברך שהכל". וביאר במשנ"ב ס"ק פ"ו "היינו שמא הוא מין שברכתו שהכל".

ובאמת ברכת שהכל היא ברכה כללית, הכוללת בתוכה את כל שאר הברכות, כי כל עצם העניין של ברכת ב"פ העץ או ב"פ האדמה וכדו', עניינן הוא שנדע ונכיר בכך שהבורא ב"ה, הוא הוא הנותן לאילן ולאדמה כח לעשות חיל, ובכוחו הגדול בורא עבורנו בכל עת תמיד את כל ענייני העולם הזה, כפי שמבאר הבעל התניא באריכות בשער היחוד והאמונה פרק א', וכמואב מפי ספרים ומפי סופרים בהרבה מקומות בספרי המוסר והחסידות שהאותיות שבהן ברק ה' שמים וארץ נמשך השפע שלהן בלא הפסק ומהן כל העניינים הגשמיים שבעולם.

ובספה"ק 'מאור עיניים' להרה"ק רבי מנחם נחום מטשערנאביל זיע"א, מביא בחלק 'שמח לב' (אבות ד"ה הלל אומר אם אני לי מי לי), שהעניין במה שאמרו שאסור לאדם ליהנות מהעולם הזה בלא ברכה, הוא "שצריך להמליך הקב"ה על כל העולם", ובהרחבת הדברים מבאר שכל המלאכות הגשמיות הנעשות בעוה"ז נכללות בל"ט אבות מלאכות ותולדותיהן, וכל המלאכות הללו נעשו במשכן על ידי בצלאל שעליו נאמר שהיה יודע לצרף אותיות שבהן נבראו שמים וארץ, כי העניין הוא "כי הדברים הנעשים בעולם, הכל היה במשכן", וכאשר איש ישראל יש לו דעת ושכל להבין זה העניין, הוא מעלה את הדבר ההוא, ובלבד שיהיה באופן שיאמין בכך בכל לבו, "דהיינו בלי שום שקר ובאמונה גדולה על כל זה".

עוד ראיתי לקחת מוסר ממה דאיתא בספר הקדוש 'פרי הארץ' להרה"ק רבי מנחם מנדל מויטבסק זיע"א, בפרשת וישב בעניין שאמרו שמי שלא התפלל תפילה אחת עליו נאמר 'מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להימנות', כי האדם משתנה בכל עת, וגם אם ישלים לאחמ"כ שתי תפילות, התפילה נעשית במצב שהוא באותה עת, ולא במצב בו היה בעת שהפסיד התפילה הקודמת, ועל כן אין בכך משום תיקון לחיסרון הקודם, ומעניין זה אפשר ללמוד עד כמה חשיבותה של כל ברכה, על כל פרי או דבר גשמי אחר, חשיבותה עצומה היא עד אין שיעור, כי בכל פעם האדם הוא שונה ממה שהיה קודם לכן וממה שיהיה לאחר מכן, וממילא ההזדמנות לברך את הקדוש ברוך הוא באותו האופן והצורה שבה הוא נמצא עכשיו, לא תחזור עוד לעולם.

כדי שהוא יברך לבעל הבית את ברכת האורח. אכן, כתב המג"א (ס"ק ב) שודאי שגם בני הבית הם אורחים לענין זה, ועליהם לברך את בעל הבית שהוא אביהם, וכן דעת הגר"ש אלישיב (זאת הברכה עמוד 143), ואף אם הם סמוכים על שולחנו.

ולענין בחורים בישיבה, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פמ"ו תשובה לג) שיברכו ברכת האורח, ובמקום לומר 'בעל הבית' יאמרו 'בעל הסעודה', דהיינו הנדיב [כיון שראש הישיבה הוא רק גזבר]. אבל דעת הגר"ש אלישיב (זאת הברכה שם) שהנוסח נתקן לברך דוקא את בעל הבית, ובמקום כגון זה שאין בעל הבית [שהתורמים תורמים לבני הישיבה], אין אומרים את ברכת האורח כלל.

מיץ ענבים 'מפוסטר' האם מברכים עליו 'בורא פרי הגפן'?

על כל פירות האילן מברך 'בורא פרי העץ' מלבד על היין שמברך 'בורא פרי הגפן', כך פסק השו"ע (ס"ו רב סעיף א). והטעם כתב המשנ"ב (ס"ק ב) מפני שהיין סועד את הלב ומשמחו, קבעו לו ברכה בפני עצמו. ומיץ ענבים, ברכתו 'בורא פרי הגפן' כמבואר בשו"ע (סימן רעב סעיף ב), ואף שמיץ ענבים אינו משמח כיון, כתב הגר"ש אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א ס"ד ד) שכיון שהוא ראוי להיות יין שסועד ומשמח, לכך דינו כיון.

ומיץ ענבים שעבר ביטול או פיסטור ושוב אינו יכול לבא לידי תסיסה, ואם כן אינו ראוי להיות יין, כתב הגר"ש אויערבך (שם) שמכל מקום נחשב ליין, משום שכבר חל עליו שם יין כשנסחט, ונשאר עליו שם זה, כיון שגם עכשיו הוא ראוי לשתיה. וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח ס"ו יד) לגבי מיץ ענבים בזמנינו שמעריבים בו חומרים משמרים כדי שלא יתסוס ויהפך ליין. וכן דעת הגר"ש וואזנר (שו"ת שבט הלוי ח"ט סי' נח), קובץ מבית לוי ח"ז עמ' מד), שאף אם עשו פעולות שמונעות את התהליך התסיסה ואינו ראוי להיות יין, מכל מקום מברכים עליו 'בורא פרי הגפן' והוא ראוי לקידוש, שהתנאי שהיה ראוי לשכר, לא נאמר אלא לענין נסכים הקרבים במזבח.

מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (שבוע יצחק פסח פ"א, קול התורה קובץ מח עמ' רמא) שמיץ ענבים שאינו יכול לבא לידי תסיסה, ברכתו 'שהכל', ורק אם ימזגנו בחלק אחד יין על שלשה חלקים מיץ, יש להחשיבו כיון, שאינו גרוע ממזיגת יין במים שבישעור זה עדיין שם יין עליו, ואף על פי שבינות שלנו שהם חלשים אינו נחשב יין במזיגה בשיעור זה [וכמבואר בשו"ע ס"ו רד סעיף ה], במזיגה במיץ ענבים שהוא מין יין, מסתבר שמועיל. ולמעשה הורה הגר"ש אלישיב (שיעורי הגר"ש אלישיב ברכות עמ' שעא), שבמקומות שנותנים במיץ ענבים אבקה של חומר משמר כדי למנוע את התסיסה, ולא ניתן לחזור ולהוציאה ממנו, לכאורה דינו כמו 'האירופי' שכתב הבית יוסף כאן שברכתו 'שהכל', מפני שנותנים בו אבקה למנוע התסיסה, ועל כל פנים משום 'ספק ברכות' יש לחשוש ולברך עליו שהכל.

המבקר את החולה ולא ביקש עליו רחמים לא קיים המצווה כדין

מצות בקור חולים, אין לו שיעור. דהיינו אפילו גדול אצל קטן, ואפילו כמה פעמים ביום, ובלבד שלא יטריח עליו. הקרובים והחברים נכנסין מיד שנחלה, והרחוקים אחר שלשה ימים, כי היכי דלא ליתרע מזליה. ואם קפץ עליו החלי - אלו ואלו נכנסין מיד.

כשהחולה שוכב על הארץ, לא ישב המבקר על גבי ספסל גבוה ממנו, שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה. אבל כשהחולה מוטל במיטה מותר. עוד איתא בשלחן ערוך: אין מבקרין, לא לחולי מעיים משום כיסופא, ולא לחולי עין, ולא לחולי ראש, שהדיבור קשה להם. והוא הדין לכל חולה שהדיבור קשה לו - אין מבקרין אותו בפניו, אלא נכנסין בבית החיצון, ושואלין ודורשין בו, אם צריכין לכבד ולרבץ לפניו וכיוצא בו, ושומעין צערו, ומבקשין עליו רחמים.

וכן לכל חולה, כשמבקר, יזהר לבקש עליו רחמים אחר כך. ואם ביקר, ולא ביקש - לא קיים המצווה כדין. ולכן אין מבקרין החולה בשלש שעות ראשונות של יום, מפני שכל חולה מקל עליו חליו בבקר, ולא יחוש לבקש עליו רחמים. ולא בשלש שעות אחרונות של יום, שאז מכביד עליו חליו ויתייאש מלבקש. [ונראה שהם שעות זמניות, דאי לאו הכי, יום שהוא קצר מששה שעות, יבטל לגמרי מצוה זו].

ואם הוא אף לדרכו, וכשלא יבקר באלו הזמנים, לא יבקר כלל, נראה שטוב יותר שיבקר על כל פנים באלו הזמנים, משיבטל מצוה זו לגמרי. כי אולי יועיל לו בביקורו לאיזה דבר לרפואה, לכבד ולרבץ לפניו, וכדאיתא בגמרא אצל ר' עקיבא וכדלקמיה.

וכשמבקש רחמים, אם מבקש לפניו, יכול לבקש בכל לשון שירצה, שהרי מבקש כביכול לפני השכינה, שהיא אצל החולה. אבל כשמתפלל שלא בפניו, דאז מלאכי השרת נזקקין לה - עלות תפלתו, ואינם מכירין בשאר לשונות, ולכן מתפלל דוקא בלשון הקדש. ויכולו אותו בתוך חולי ישראל, שמתוך כך נשמעת תפלתו יותר, ויאמר: 'המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל'. ובשבת יאמר: 'שבת היא מלזעוק, ורפואה קרובה לבוא, ורחמי מרובין, ושבתו בשלום'.

[אהבת חסד, חלק ג' פרק ג']

החזק במוסר

מענייני לימוד המוסר בדף היומי בהלכה

להידודי שמעתתא... עיון בדבר הלכה

זימון בברכת המזון

כתב המשנ"ב ס"ר ס"ק ט ששלושה או ארבעה מחוייבים להפסיק מסעודתם כדי להשלים זמון בעשרה בהזכרת השם וצריכים לשמוע רק עד 'ברוך אלקינו שאכלנו' ולא עד סוף ברכת הזן, ואם אכלו אחר כך ביחד יכולים לזמן כי לא הצטרפו בתחילה אלא רק להזכרת השם. וצ"ע מדוע כתב שאם אכלו אח"כ יחד רק שיכולים להצטרף לזימון, והלא הם מחוייבים לזמן יחד כמו שכתב לעיל ס"ק צג ס"ק יז שחייבים לשמוע את המברך עד סוף ברכת הזן, ואף אם בדיעבד יצא מ"מ לכתחילה ודאי צריכים לזמן.

תשובות יש לשלוח לפקס 02-6540269 עד כ"ה שבט תשעז. בין השולחים תשובה נכונה תערו הגרלה על סט משנה ברורה מהדורת דרשו.

תשובות להידודי שמעתתא

גליון 39 טבת תשע"ז

לגבי השאלה שנשאלה בעלון הקודם על הביה"ל שכתב (ס"י קפה ס"ג ד"ה יש) דהקשה המג"א מדוע כתב השו"ע את הדין שבעה"ב המברך לבניו ואשתו צריך לברך בקול רם כדי שיצאו בברכתו בשם יש מי שאומר והרי הוא פשוט כך שצריך שישמעו את הברכה שבה הם יוצאים, וכתב הביה"ל שהתירוץ הוא כדברי הברכ"י ונהר שלום דדעה זו ס"ל שיכול להוציאם אפילו אם אינם מבינים הלשון, והמחבר ס"ל להחמיר בכך ולכן כתב רק בשם יש מי שאומר. וצריך עיון דהשעה"צ לקמן (ס"י קצג ס"ק ג) כתב דבשמיעה בעינן דוקא שיבינו את הלשון שבה מברכים.

הגיעונו תשובות רבות ומהם נציין לרב פנחס זעליג בלויא שתיירך דהשע"צ ס"ל כדעת השו"ע דבשמיעה אם אינו מבין לא יצא י"ח ומה שכתב בביה"ל היינו רק לדעת הכל בו דס"ל שאין צריך להבין מה ששומע אך השו"ע והמשנ"ב לא ס"ל הכי.

ויש שחילקו ומהם הרב מרדכי מערבי שתיירך דהשו"ע איירי באופן דאין אחר שיכול להוציאם ידי חובה ולכן עדיף שיוציאם בעה"ב אף כשאינם מבינים ואילו השעה"צ איירי כשאפשר לצאת י"ח ע"י מי שמבינים ולכן כתב הדין דלכתחילה בעי דיבינו את לשונו.

ויש שחילקו וביניהם הרב משה יחיאל הכהן ראטה דהביה"ל איירי דאשתו ובניו אינם יכולים לברך בעצמם ולכן כתב דהם יוצאים אף כשאינם מבינים כיון דזה עדיף מאשר שלא יברכו כלל, אך השעה"צ איירי באופן דיכולים לברך בעצמם ולכן כתב דאם רוצים לצאת בשמיעה צריך שיבינו מה ששומעים.

הזוכים בכרכי משנה ברורה

במדור להידודי שמעתתא גליון 40

בסט משנה ברורה דרשו זכה:
הרב אהרן הלוי מובשוביץ מירושלים

בכרכי משנה ברורה זכ:
הרב רפאל ווייס מירושלים
והרב הרשל וייסברג מניו יורק, ארה"ב

נתן בו אליהו הנביא עיניו וקרא בקול חמור: "בוש והכלם בשר ודם, וכי על דבר גשמי ואפסי כזה, רוצה אתה שאזכיר את שמו של מלך מלכי המלכים!..."

והוא פנה אל התשבי באומרו: "הנה נא הבאנו כיבוד עבורכם שתברכו ונענה אחרים אמון".

נתן בו אליהו הנביא עיניו וקרא בקול חמור: "בוש והכלם בשר ודם, וכי על דבר גשמי ואפסי כזה, רוצה אתה שאזכיר את שמו של מלך מלכי המלכים!..."

פחד נורא נפל על רבי אליהו שהקיץ בבהלה, והנה פונה אליו רבו הרה"ק מפרמישלאן בשאלה: "האם הוטב בעיניך האורח שנכסוף נכספת לראותו?"

ומני אז, בכל עת שהיה רבי אליהו בא לברך ברכה, היו נופלים עליו פחד ורעדה.

[ע"פ 'שכרן של מצוות', בשם 'ניצוצי אורות' אות י"ב]

בבואו אל האור החיים' הקדוש, ראה ישועה שעל השולחן ניצב קנקן ובו מים, מזג אל הכוס והריק אותה אל קרבו מבלי שבירך עליה תחילה וסוף

לצדו. מזג האורח מים אל הכוס ובעודו שוטח את בקשתו לפני המארח, הריק אותה אל קרבו מבלי שבירך עליה תחילה וסוף.

נתן בו האור החיים' הקדוש, בישועה, מבט מלא תוכחה: "אכן נודע הדבר", אמר לו בקול חמור.

"הלא מקרא מפורש הוא 'ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה'. בששון, הוא בראשי תיבות 'ברכות שתיים, שהכל ובורא נפשות'. רק אם יתקיים המקרא ואכן תברך את שתי הברכות הללו לפני ואחרי שהנך שותה, תזכה לשאוב מים מהמעיינות של ישועה".

לא הניח האור החיים' הקדוש לאורחו לצאת מפתח ביתו עד שהלה קיבל על עצמו בקבלה גמורה להקפיד על אמירת הברכות כהלכתן לפני ואחרי שהוא מכניס מאכל או משקה לפיו, ואף ציווהו שיזהיר על כך לבניו ולכל מכריו, ובתוך יממה אחת כבר שבו המעיינות של ישועה לתת את מימיהם הזכים והצלולים כבימים עברו.

[ע"פ מעשה שהביא רבה של חיפה רבי יוסף משאש זצ"ל בהקדמה לחלק ב' של ספרו 'אוצר המכתבים']

מעשה ברבי אליהו מברזאן זצ"ל, אבי זקנו של הגאון מהרש"ם זצ"ל, שהיה מתלמידיו של הגה"ק רבי אהרן אריה לייב מפרמישלאן, אבי הרה"ק ר"מ מפרמישלאן, ובנו של הרה"ק רבי מאיר הגדול זלה"ה.

פעם שבת רבי אליהו אצל רבו, וביושבו בסעודת מלוא מלכה הגיע לדברי הפיוט "אשרי מי שראה פניו בחלום". נאנח ואמר בקול: "ולוואי זכיתי לכך". שמע רבו והסכימה דעתו.

בעודו יושב בסמוך לשלחן התנמנם רבי אליהו ובחלומו יושב היה בביתו, והנה נפתחה הדלת ואליהו הנביא ניצב עליו. חרד רבי אליהו מברזאן לקראת האורח הנכבד, וקרא לזוגתו שתביא מרקחת לשולחן. המרקחת הובאה

מעשה נורא אירע עם רבינו איש האלוקים רבי חיים בן עטר זיע"א, האור החיים' הקדוש. בעיר הולדתו, סאלי, התגורר עשיר מופלג ששמו היה 'ישועה שפורטס', וכגודל עשירותו כך גם גודל בורותו וחוסר הידע שלו בתורה הקדושה ובהלכותיה.

ביום מן הימים רכש ישועה מאחד הישמעאלים פרדס עושה פרי, ובו שני מעיינות נובעים מים חיים. ויהיה אך רכש ישועה את הפרדס והנה החלו המעיינות להתייבש, עד שכעבור חודשיים ימים כבר לא נותרה בהם לחלוות של מים.

צער רב הצטער היהודי, ועל אף שעם הארץ גדול היה, ידוע ידע כי כאשר פוקדת את היהודי צרה, עליו ללכת אל החכם ולבקש רפואה למכתו. התדפק ישועה על דלתו של רבינו האור החיים' הקדוש, ובקשתו שטוחה לפניו שיברכהו על דבר שני המעיינות שהתייבשו ללא סיבה נראית לעין.

באותו יום שרר בסאלי מזג אוויר חם במיוחד, ובבואו אל האור החיים' הקדוש, ראה ישועה שעל השולחן ניצב קנקן ובו מים צוננים וכוסות